

Képek az Állami Puskin Képzőművészeti Múzeumból

Összeállította és írta: Walla Gézáné
Lektorálta: Havas Lujza művészettörténész

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest

Az eredeti tervek szerint a múzeum csak a moszkvai egyetem szobormásolat-gyűjteményét őrizte volna, de már megnyitásakor, 1912-ben sok eredeti műalkotás: ó-egyiptomi régiségek, bizánci ikonok, görög és etruszk terrakották, vázák nyertek elhelyezést benne.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után idekerültek a Rumjancev Múzeum festményei, valamint az Ermitázs és a Tretyakov Képtár számos nyugat-európai festészeti remekműve. Azóta a Puskin Múzeum képanyaga a jelentős nemzetközi képzőművészeti gyűjtemények közé tartozik.

A különböző európai iskolákat a XIII. századtól napjainkig gazdag anyag képviseli, amit a következőkben kívánunk bemutatni, természetesen a teljesség lehetősége nélkül. Képeink sorát az olasz iskola mestereivel kezdjük.

2. Olasz mester a XIII. századból. Toszkán iskola – Trónoló Madonna. A temperakép Mária és Krisztus életét ábrázoló 17 darabból álló sorozat része. Megoldása a korabeli itáliai művészetre jellemző bizánci stílusjegyeket mutat: arany háttér, szertartásosan méltóságteljes mozdulatok, majdnem teljes síkszerűség, ami alól csak az arcok, a kezek és a trón bizonyos térbelisége képez kivételt. A drapériák vonaljátéka szinte függetlenedik az ábrázolás tárgyától.

3. Pietro Perugino (1445–1523): Madonna a gyermekkel. A festő az umbriai iskola egyik legjelentősebb képviselője. Raffaello tanítómestere volt. A háromszögbe foglalt kompozíció a reneszánsz szigorú, mértani szerkesztésmódjára jellemző, a Madonna szelíd arca, gyengéd mozdulata, a ritka lombú fákkal lírai módon ábrázolt tájképi háttér pedig a mesterre és általában az umbriai festészetre.

4. Sandro Botticelli (1444/5–1510): Angyali üdvözlés. A Medici-család által is nagyon megbecsült firenzei művésznek egyik Angyali üdvözlés változatát őrzi a múzeum. A két részből álló mű eredetileg egy oltár egy-egy szárnya volt. Ezek elég kis méretűek, magasságuk 45, szélességük 13 cm. Mária és az angyal arca szenvedélyes érzelmeket sugároz, s a képeket szokatlanul mozgalmassá, zaklatottá teszik a kavargó, meg-megtörő ruharedők.

5. Giovanni Antonio Boltraffia (1467–1516): Szent Sebestyén. A festő Leonardo da Vinci tanítványa és követője volt. A finom színárnyalatokkal, fény-árnyék átmenetekkel megfestett szent bensőséges arckifejezésében Mona Lisa, de talán méginkább a késői ifjú-ábrázolások (Keresztelő János, Bacchus) mosolyát véljük felfedezni. Ha a glóriát nem tekintenénk, egy reneszánsz ifjú képmása is lehetne.

6. Angelo Bronzino (1503–1572): Szent Család. Mária, Jézus és Szent József mellett a kép negyedik szereplője a gyermek Keresztelő János. Bronzino a firenzei manierista festészet egyik fő képviselője volt. A mesteri, kemény rajz és modellálás, a szenttelen hideg színek arról árulkodnak, hogy a művész számára a természet ábrázolása már nem izgalmas új felfedezés, hanem inkább csak megtanulni-való lecke.

7. Giovanni Battista Tiepolo (1696–1770): Dido halála. A művész a velencei barokk, de egyúttal a XVIII. századi európai festészet egyik legnagyobb alakja. Vallásos témákon kívül igen sok allegorikus és mitológiai tárgyú művet is festett. Világos színekkel készült freskóin és táblaképein a levegős, nagy távlatokat és a térben való mozgást megéjtő húséggel ábrázolta.

8. Francesco Guardi (1712–1793): Velencei látkép. Az olasz festők sorát Guardi látképével zárjuk. Az eleinte vallásos tárgyú képeket festő művészt Velence krónikásának is nevezhetnénk. Könnyed előadásmódban, a fény és árnyék játékaival, az atmoszféra érzékeltetésével mutatja be korának Velencéjét, mintegy a későbbi impresszionisták előfutárjaként.

9. id. Lucas Cranach (1472–1553): Madonna. A német festő, Luther és Melanchton barátja volt, a művészetben pedig a reneszánsz szemlélet képviselője. Nagy távlatot nyújtó tájháttér elé helyezi a gyermekével foglalatосkodó Máriát, mint olasz kortársai. A figurák körvonaláiban megfigyelhető, szinte keresettnek ható vonalritmus azonban még a gótika öröksége.

10. A. B. monogramista: Menekülés Egyiptomba. A XVI. század második harmadában készült a kép Németországban, sváb földön. Alkotójáról, névjelén kívül, nem tudunk semmi bizonyosat. Az északias táj, különösen a háttér hegyeinek megoldása a németalföldi festészet hatására utal, a figurák inkább helyi típusok.

11. Jan Gossaert, művésznevén Mabuse (kb. 1478–kb. 1536): Férfiképmás. A németalföldi festő kezdetben a hazai hagyományokat folytatta, később az olasz festészet hatása alatt dolgozó művészek, az úgynevezett romanisták vezéralakja lett. Főként modorosságtól mentes portréi nagy értékűek. A nagyszerű felkészültséggel megfestett férfiarc élénk szellemiséget és erélyt sugároz.

12. Hendrik Avercamp (1585–1634): Korcsolyázás. A Puskin Múzeumban őrzött holland képek sorát e művel kezdjük. A XVII. századi holland életképfestészet jellemzője az olyan sokalakos kép, amelynek nincs kiemelt főszereplője. Így a téma: egy közösség élete, a maga sokféleségében. Avercamp, „a néma”, főként téli tájakat festett, amelyeken a borongós szürkéséget a korcsolyázók tarka tömege bontja meg.

13. Willem Claesz Heda (1594–1680/82): Csendélet. Heda az asztali csendéletek ábrázolója. Az igen anyagszerűen megfestett kancsók, tálak, a hanyagul odavetett terítő és az ételek egy korabeli polgári ebédlő falát díszítették. A jólét és bőség megnyugtató érzését sugallja a kép.

14. Adrien van Ostade (1610–1648): A fuvalás. A paraszti zsánerképfestészet legjelesebb holland képviselője volt. A kezdetben hideg színekkel festő művészre későbbi korszakában, Rembrandt hatására, a sötét tónusok jellemzőek. Hajlamos volt a harsány, sokszor karikatúrisztikus előadásmódra.

15. Rembrandt van Rijn (1606–1669): Öregasszony képmása. Minden idők egyik legnagyobb festőjének, jellem- és lélekábrázolójának Öregasszony képmásán az arca és a kezekre koncentrált fény világítja meg az alakot. A

sötét, meleg színekkel festett ruházat nagyrészt homályban marad és elnagyoltabb. Így a néző figyelme a gondolatokban elmélyült arcra és a megfáradt kezekre összpontosul, melyeket Rembrandt páratlan életszerűséggel ábrázolt.

16. Rembrandt van Rijn (1606–1669): Ahasvérus, Hámán és Eszter. A bibliai történet hőse Eszter királynő, aki ezen a hármásban megült lakomán mentette meg egész népét a pusztulástól. A kompozíció végső leegyszerűsítettségében a cselekmény lényegét sűríti magába: a királyi pár összetartását és szembefordulását a zsidók elpusztítását tervező Hámánnal. Eszter alakjának ragyogása erkölcsi fölényt is sugároz, Hámán görnyedése a kompozíció lezárására is szolgál, egyben elárulja rossz lelkiismeretét és közeli vereségét.

17. Jacob van Ruysdael (1628 k.–1682): Tájkép. A holland tájképfestészet egyik legjelentősebb képviselője. A tájképet, mint önálló műfajt honfitársaival együtt, ő honosította meg és tette népszerűvé az európai művészetben. Emberi alakokat ritkán festett. A messze nyúló látóhatár, a természet változatos szépségei, a hatalmas fák és hegyormok – bár gondos természettanulmányok eredményei – nem a látvány alapján, hanem előre kigondolt kompozíciós terv értelmében társulnak.

18. Gerard Terborch (1617–1681): Női képmás. A művész kora polgári társadalmának ábrázolója volt. A modell külső megjelenését és öltözékét az aprólékos részletezésig hűen és biztonságosan adta vissza. Művészetének fő jellemzője mégsem ez a témakör, hanem az a mód, ahogy a feketék, fehérek, szürkék együtteséből a legnagyobb színgazdagsággal felérő festői harmóniákat teremtett.

19. Pieter de Hooch (1629–1683): Egy fiatalember reggeli elfoglaltsága. A kor egyszerű holland polgárainak mindennapi élete és környezete ihlette a holland mester műveit. Képeinek tulajdonképpen nincs lényeges cselekménye. A művész figyelmét elsősorban a fény „viselkedése”, a figurák és tárgyak térbeli „viszonyai” kötötték le.

20. Juriaen van Streeck (1632–1687): Csendélet („Hiúság”). Ez a csendélet nem csupán gyönyörködtetni kíván az anyagábrázolás szépségével, hanem elgondolkoztatni azzal, hogy a mulandóság, a hatalom, a tudás szimbólumait egymás mellé rakja. Nem kis öniróniával a festő a maga mesterségét jelképező rajzot is a földi dolgok hiúságát hirdető tárgyak közé tette, mégpedig közvetlenül a koponya alá.

21. Emanuel Witte (1617–1692): Piac a kikötőben. A művész legérettebb alkotásai templombelsők, azonban korai korszakában még előszeretettel festett piaci jeleneteket. A mozgalmos képen figyelemreméltóak a határozott kontúrok és az a törekvés, hogy az árnyékos és a megvilágított felületek váltogatásával hangsúlyozza a térbeli mélységet.

22. Vincent van Gogh (1853–1890): Szőlőskertek Arles-ban. A modern piktúra tragikus sorsú úttörője származása és korai művei alapján a hollandokhoz, késői érett alkotásai révén a francia festőkhöz áll közel. Az impresszionisták hatására művészi felfogása teljesen megváltozott, a posztimpresszionizmus egyik kiemelkedő alakja lett. A lelkében dúló viharos érzelmek kifejezésére törekedett a harsány színekkel, vibráló foltokkal és szíkontrasztokkal.

23. Joachim Beuckelaer (1533–1575): A piacon. A Puskin Múzeum flamand gyűjteményét e piaci jelenet bemutatásával kezdjük. A művész a konyhai csendéletek mestere is volt, s a téma előszeretettel ezen az elsőrendűen figurális képen sem tagadta meg. Eleven, bár kissé beállított életképet látunk a XVI. század világából.

24. Pieter Pauwel Rubens (1577–1640): Mucius Scaevola Porsenna színe előtt (vázlat). A barokk kor legnagyobb híró flamand mestere rendkívüli módon foglalkoztatott művész volt. Hogy megrendeléseinek eleget tehessen, tanítványainak egész seregét bevonta a munkájába. Képeinek egy részénél saját maga csak a vázlatot és az utolsó ecsetvonásokat készítette. E bemutatott vázlat alapján festett képek közül az egyik változat, amely Van Dyck közreműködésével készült, a budapesti Szépművészeti Múzeumban látható.

25. Pieter Pauwel Rubens (1577–1640): Bacchanália. A barokk kor, főként a flamand barokk jellemzője a vaskos érzékiség. Dionysos, vagy Bacchus az antik hitvilágban a termékenység és a szőlő istene volt, aki társaival, az erdei félistenekkel, a satírokkal és a nimfákkal együtt ülte meg a bor ünnepét. A görög szobrászok, Michelangelo, sőt még Rubens kortársa, Velazquez is szép ifjúnak ábrázolták. Itt rezes orrú vén korhely, inkább áldozata, mint istene a bornak.

26. Jacob Jordaens (1593–1678): Odysseus Polyphemos barlangjában. A művész Rubens-szel is dolgozott együtt, akinek hatásától valójában sohasem szabadult. Vallásos témák helyett mitológiai kompozíciókat és életképeket festett. Vaskos, erőteljes duzzadó alakok töltik be képeit, amelyeken a fény-árnyék hatás, az erőteljes színek uralkodnak.

27. Adriaen Brouwer (1605/6–1638): Verekedés. A flamand paraszti életképek festője, akitől a korábban említett Ostade sokat tanult, vérbő humorral kelti életre alakjait. A korabeli életből nem a gazdag polgárokat és főurakat, hanem a kocsmázó szegényeket figyelte meg, de távol állt tőle a szánakozás vagy a szentimentalizmus. A félhomályban elvesző mellékalakok előtti verekedőkre összpontosítja a figyelmet és a virtuóz ecsetkezeléssel megfestett testmozdulatok és arcok inkább vidámmá teszik a komoly jelenetet.

28. El Greco (1541–1614): Don Rodrigo Vasquez képmása. A múzeum spanyol képeiből elsőként a görög származású művészt mutatjuk be, aki túlnyomórészt Spanyolországban működött, s a művészettörténet a reneszánsz és a barokk közötti időszak legnagyobb spanyol festői között tartja számon. Művészetére kezdetben az olasz mesterek hatottak. Egyházi témáit általában eksztatikus túlzások jellemzik. Portréiban nagyszerű emberábrázoló készség nyilvánul meg.

29. Bartolomé Estéban Murillo (1618–1682): Gyümölcs-árusnő. A spanyol barokk egyik ma is népszerű mesterére honfitársai mellett olasz és flamand példaképeinek művei voltak hatással. Főleg egyházi témájú és ezek között is elsősorban Madonna-képei híresek, de sok életképet is fes-

tett. Közkeveltségét festői virtuozitása mellett annak köszönheti, hogy még vallásos tárgyú képeinek szereplőjéhez is a mindennapi élet kedves, vonzó megjelenésű alakjai közül választott modellt.

30. John Constable (1776–1837): Highgate látképe a Hampstead-i dombokról. A XIX. század elején Angliában működő művész az impresszionizmusnak – a természetben megfigyelhető fény- és színjelenségek, az atmoszférikus hatások visszaadásának – egyik előfutára volt. Művei már szinte valódi plein air alkotások, bár műteremben festette őket, frissen rögzített vázlatok és tanulmányok alapján.

31. Nicolas Poussin (1594–1665): Rinaldo és Armida. A Puskin Múzeum leggazdagabb gyűjteménye a francia festészeté. A XVII. században Rómában működő francia mester a klasszicizmus úttörője volt a festészetben. Mitológiai és irodalmi témákkal foglalkozott előszeretettel. Színvilágában a kék, a piros és a sárga szín uralkodik, képeinek azonban a rajz a döntő eleme, figurái az antik szépségideált követik, kompozíciói geometrikusan, szigorúan szerkesztettek. A festmény Poussin korai idejéből származik.

32. Nicolas Poussin (1594–1665): Scipio nagylelkűsége. E képének témáját a Római Birodalom történetéből merítette. A jelenet szereplői szinte egy síkban helyezkednek el, mintegy domborműszerűen, ami arról árulkodik, hogy a festő példaképe az antik szobrászat volt.

33. Antoine Watteau (1684–1721): Katonai tábor. A francia rokokó festészet legjellegzetesebb képviselője rövid életútja folyamán sok remekművet alkotott. Könnyed színezéssel, finom eleganciával ábrázolta a kor divatja szerint öltözött szereplőkkel benépesített parkokat, a színházak világát. Kivételes az olyan alkotása, amelynek szereplője a köznép.

34. Antoine Quillard (1701–1733): Pastorale. A rokokó kor ízlésének megfelelő idillek, pásztorjelenetek egyik jellemző példája. Pasztell színekkel megfestett, kissé színpadi de-

korációra emlékeztető táj, amelyet enyelgő, szórakozó emberek, békésen pihenő, játszadozó állatok népesítenek be. Érdekes megfigyelni, hogy a kép uralkodó, letompított színegyüttesétől hogyan válik el élesen a Poussin képeiről már ismert három alapszín: a kék, a piros és a sárga.

35. Francois Boucher (1703–1770): Jupiter és Callisto.

A francia késő rokokó legünnepeltebb mesterének festészetében már nyoma sincs az egykori példakép, Watteau keresztelen könnyedségének, opálos színharmóniáinak. De nincs meg nála – bár szívesen dolgoz fel antik témákat ő is – Poussin figuráinak szobrászi súlyossága, képszerkezeteinek geometrikus szigora sem. Csupa behízelt báj, káprázatos mesterség, sikerre kacsintó erotika.

36. Jean-Baptiste Siméon Chardin (1699–1779): Csendélet.

A rokokó korában alkotó festő stílusa az arisztokráciát szolgáló kortársaitól már eltér. Ábrázolásmódja puritán ízléséhez igazodóan realisztikus. A tárgyakkal nincsen önmagukon túlmutató jelentésük. A környezet egyszerű kellékeit, a mérlegelt festői egyensúly, a megformálás tárgyilagossága, a színezés nemes tartózkodása teszi egy világszemlélet kifejezőivé.

37. Jean-Honoré Fragonard (1732–1806): A tűzhelynél.

Chardin majd Boucher tanítványa volt. Festésmódjának laza természetességével Watteau-ra emlékeztet, csakhogy erőteljesebb és frivolabb nála. Könnyed ecsetvonásokkal, harmonikus színekkel festett zsánerképei révén vált népszerűvé. A képen az emberi figurák ugyanúgy egy sodró lendületű átlós kompozíciónak rendelődnek alá, mint a többi kellék.

38. Jaques-Louis David (1748–1825): Ingres fiatalkori arcképe.

Bár David szintén Boucher tanítványa volt, olaszországi tanulmányai után elvetette a rokokó könnyed és pusztán gyönyörködtető stílusát. A Francia Forradalom művésze lett. Európában a klasszicizmus az ő műve révén vált általánossá a festészetben. Heroikus kompozíciói mellett jellemzőerejükkel portréi tűnnek ki. Ingres tanítványa volt Davidnak, és élete végéig hű a klasszicizmus elveihez. Neki köszönhető a stílus másodvirágzása a XIX. század közepén.

39. Théodore Rousseau (1812–1867): Barbizoni táj. Az 1830-as években egy francia festőcsoport hátat fordított a hivatalos művészetnek, az avult akadémizmus szabályainak és a barbizoni erdőben ütötte fel tanyáját. A barbizoni iskola egyik tagja volt Rousseau is, a természet szenvedélyes szerelmese. Művészetének kizárólagos témája a táj keltette élmény, a maga közvetlenségében és egyszerűségében, minden történelmi, mitológiai, vagy zsánerjellet sallangja nélkül.

40. Jean-Francois Millet (1814–1875): Rőzszeszedő asszonyok. A barbizoni iskola tagjai közül Millet figyelt fel leginkább a földet művelő paraszt, a természetben dolgozó ember alakjára. Ő nem a kiránduló városi emberek, hanem a megélhetésért keservesen küzdő falusiak szemével nézte a vidéket. Nehéz, megerőltető fizikai munkát végző asszonyok a modelljei itt is.

41. Jean-Baptiste Camille Corot (1796–1875): Szénássze-kér. A barbizoni festőkkel szoros kapcsolatot tartó mester a plein air festészet legvonzóbb, leglíraiabb egyéniségei közé tartozik. A párás levegőtől gyöngyházfényűvé váló színek álmodozó, költői hangulatot teremtenek, ember és táj lágy egységbe olvad.

42. Jean-Baptiste Camille Corot (1796–1875): Viharos idő a Calais-i szorosban. A képen szinte nincs egyetlen határozott vonal sem. Egymás mellé helyezett, laza ecsetvonások érzékeltetik a gomolygó felhőket, a szélrohamtól megrezdülő fákat, a házakat, a munkából hazasiető alakokat, a kitörni készülő fergeteget megelőző sűrű atmoszférát. A művész festési technikája igen nagy vonzást gyakorolt a leendő impresszionistákra.

43. Gustave Courbet (1819–1877): Kunyhó a hegyekben. Az akadémizmussal szembehelyezkedő művészek közül a legmarkánsabb egyéniség Courbet volt. Az ő nevéhez fűződik a kritikai realizmus fogalma. A komor hegyekkel körülvett, napsütésben fürdő kunyhó plasztikusan emelkedik ki a háttérből. Nyers valóság ez a barbizoniak ellágyulása nélkül. A sötét hegyek és a hófödte hegyormok szenvedélyes ecsetkezelésről vallanak.

44. Claude Monet (1840–1926): A párizsi Boulevard des Capucines. Az impresszionizmus egyik létrehozója és legkövetkezetesebb képviselője volt. Abból indult ki, hogy a formák és a színek az aktuális megvilágításnak és az atmoszféra változékonyságának megfelelően, állandóan változnak. Ezért egy-egy témát a nap különböző szakaiban többször is megfestett. A művész mindig a pillanatnyi látvány illúziójának felkeltésére törekedett.

45. Auguste Renoir (1841–1919): Női akt. Renoir sokat dolgozott együtt Monet-val s ő is az impresszionistákhoz tartozott. Ő azonban tájképek mellett főként figurális kompozíciókat alkotott. Művészete később túlfeljődött az impresszionizmuson. Ezen a korai művén is megfigyelhető, hogy minden oldottság és vibrálás ellenére a női test és a tárgyak megőrzik tömegük szilárdságát és szépen ívelt körvonalait.

46. Paul Cézanne (1839–1906): A Marne partján. Az impresszionistákkal induló Cézanne-t nem elégitette ki a pillanatnyi látvány visszaadása, a maga esetlegességében. Meg kívánta őrizni az első benyomás üdeségét, de vásznan ismét megjelenik a tudatosan alkotott kompozíció és a tárgyak térbeli szerkezete. Ez különösen a mértani test módján alakított híd és ház formáin szembetűnő, de a fák, sőt a felhők is inkább építetteknek látszanak, semmint szeszélyes természeti képződményeknek.

47. Paul Gauguin (1848–1903): „Hát te féltékeny vagy?” Gauguin is a posztimpresszionisták kimagasló alakja volt. Pályafutása, célkitűzése is sokban hasonlított Cézanne-éhoz. A kiindulás nála is az impresszionizmus, ő is valami szilárd értéket keresett az életben és a művészetben egyaránt. Életformában ezt a csendes-óceáni szigetek őslakóinak a nyugati civilizációtól alig érintett közössége nyújtotta számára. A művészetben pedig a pillanatnyi változékonyságnak alá nem vetett nagy, nyugodt színfoltok és a belőlük felépülő mérlegelt kompozíció lett kifejező eszköze.

48. Aibert Marquet (1875–1947): A párizsi Notre-Dame télen. Gauguin erősen hatott a következő nemzedékre is. A XX. század első éveiben fellépett „Fauves” (Vadak) művészcsoport az ő nyomdokain haladt a nagy foltokban fel-

rakott színeivel, síkdíszítményszerű kompozícióival. Közéjük tartozott Marquet is, akinek ez a késői képe finoman egyhangú színeivel már nem őrzi a korai művek jellegzetes színharsogását.

49. Henri Matisse (1869–1954): Festőműterem. Korunk egyik legnagyobb koloristája, Matisse volt a „Fauves”-csoport vezéralakja s elveinek leghűbb őrzője. Képeinek választékos dekorativitása azonban inkább játékos, távol áll tőle Gauguin tépelődő igazságkeresése. A műteremben ott függ a falon egyik korai fő műve, az állványon pedig nevezetes szobrainak egyike látható.

50. Pablo Picasso (1881–1973): Leányka a golyón. A spanyol származású francia festő a XX. század legnagyobb festőegyéniségeihez tartozik. Stílusa sok változáson esett át. Ez a képe az ún. rózsaszín korszakából, 1905-ből való, amikor főként a társadalom periferiáján élő vándor artisták élete foglalkoztatta. A kép még őríz valamit a korábbi úgynevezett kék korszak érzelmi telítettségéből, de a figurák, különösen az ülő alak szigorú, mértanias szerkezete már előrevetíti a következő lépést, a Cézanne-i elvekre épülő kubizmust.